

“Skal man så snakke om følelser til eksamen?” Rita Felski om følelsernes veje og vildveje i humaniora

Daniel Abedeny
Danskestuderende ved Syddansk
Universitet

Anmeldelse. Rita Felski. *Hooked. Art and Attachment*. The University of Chicago Press. 2020

Jeg husker tydeligt, da jeg blev introduceret til Rita Felski, Niels Bohr-professor på Syddansk Universitet og leder af forskningsprojektet *Uses of Literature. The Social Dimensions of Literature* ved samme sted. Som tredjeseimesterstudent på dansk havde mit hold og jeg været igennem en gedigen indføring i de kanoniske litteraturteorier – en lige linje fra ny- til økokritik – og jeg følte endelig, at jeg nu vidste, hvad jeg burde vide: at man som akademisk tekstlæser læser anderledes (og bedre!) end ens venner og familie uden for universitetet. Skepsissen var derfor mejslet ind i mit og mine medstuderendes ansigter, da vi som afsluttende led i litterær metode skulle beskæftige os med Felskis *Uses of Literature* (2008) og spørgsmål om, hvorfor vi læser litteratur, og hvilke *følelser* litteraturen vækker. ”Skal man så snakke om følelser til eksamen?” spurgte en af os bramfrit. Det spørgsmål lader vi lige hænge lidt.

For Rita Felski er aktuel med en ny forsvarstale for følelsernes berettigelse inden for akademisk forskning og undervisning, nemlig *Hooked* (2020). *Hooked* handler om kroge – om de *books*, som ifølge forfatteren er årsagen til, at vi beskæftiger os med og bliver draget af kunst og litteratur, både underholdende og intellektuelt. At være hooked og undersøge denne tilstand akademisk er imidlertid ikke almindelig praksis. For mange fremkalder affektive forbindelser til noget, eksempelvis en roman, stadig forestillinger af noget sentimentalt; en receptionsattitude, der er mindre hæderlig end det kritiske langsyn, som studerende bliver trænet i på universiteterne. *Hooked* er disse forestillingers antitese, for heri er udgangspunktet nær det modsatte: Grænsedragningen er forkert, fordi vi allesammen altid er tilstede, altid forbundet; ”all of us are hooked,” som Felski bemærker.

Ja, faktisk skriver hun, at det er *her*, på uni, at følelsen af at være *attached* er allerstørst. *Det* er hovedet-på-sømmet-argumentet, hvormed barrierer kan brydes ned, for hvilken dedikeret bachelorstudent, postdoc eller professor ville sige, at de ikke føler sig dybt forbundet til deres faglige genstandsfelter? Selvom Felski ikke påstår, at litterat og læglæser læser på samme måde, argumenterer hun for, at de har mere til fælles, end man skulle tro. De har forbindelsen, *attachment*, til kunst og litteratur til fælles, som samtidig er, hvis man følger *Hookeds* argumenter til dørs, selve kunstens og litteraturens årsag til at være – deres *raison d'être*. Hvilken rolle skulle kunsten og litteraturen spille, hvis de ingen appel havde for os? Hvad skal SDU med et Pontoppidan-center, hvis hans forfatterskab er os

ligegyldigt? Og hvorfor begræde kunst- og kulturlivets nedlukning og kritisere magthaverne, hvis kunsten er stum?

Det er spørgsmål som disse, *Hooked* berører – om end indirekte. Kritikken er kun den halve historie om humaniora, og den bidrager ikke til at belyse et kernehumanistisk emne, nemlig *hvorfor* og *hvordan* kunst og litteratur appellerer til os. ”Why do people seek out works of art? What are their differing motives, interests, concerns? What are these encounters with artworks *like*?” spørger Felski og tilbyder et rammeværk til at undersøge disse spørgsmål akademisk: gennem attachment-begrebet og tre former for attachment – *attunement* (da. ’stemthed’), *identification* (da. ’identifikation’) og *interpretation* (da. ’fortolkning’). Spørgsmålet er derfor, om *Hooked* så tilbyder svar på, hvordan man kan underkaste følelser akademisk analyse på linje med (eller hævet over) de kritiske litteraturteorier.

Alene stilen i *Hooked* kan læses som et nedrivningsarbejde af betonblokkene mellem litterat og læglæser. Sproget er glidende og balancerer mellem den akademiske stringens og essayets mere frit associerende toner, og selv i de mest hårdkogte øjeblikke sørger Felski for at tage sin læser i hånden ved at hive hele det teoretiske begrebsapparat ned på jorden igen. I sin kritik af skellene mellem æstetik, politik og etik forklarer Felski eksempelvis, at den æstetiske oplevelse kan sameksistere med en politisk eller etisk bevidsthed – at den ene ikke udelukker den anden. Ligesom et kølefryseskab! Attachment-begrebet, *Hookeds* kernebegreb, beskrives ud fra forskellene mellem velcro og superlim for at understrege, at vores forbindelser til kunst og litteratur er momentane og ofte diffuse – det ene øjeblik kan man være fuldstændig opslugt af André Massons surrealisme, det næste af Sara Blædels nyeste krimi. En så sympatisk stil er sjældent set i et teoretisk værk. Flere stilistiske finesser og finurligheder optræder endvidere gennem bogen, og det er generelt en fornøjelse at følge Felskis flydende pen. De kulturelle antiteser, eksempelvis Mozart og Mötley Crüe, Wagner og Star Wars, James Joyce og James Bond (min favorit!), står i kø og kan efterhånden betragtes som et Rita Felski-trademark, der både tjener som gode rammesætninger og humoristiske stilfigurer. Hertil fremstår analysemateriale i *Hooked* lige så mangfoldigt som stort, og det er forfriskende for ens indre øre at høre Joni Mitchell, Camus og Brahms blive benævnt i samme åndedrag.

Det er dog kendetegnet for *Hooked*, at teorien står stærkest i bogens anden del. Første del, hvor der først gøres rede for attachment-begrebet og dernæst attunement som affektiv kategori, er ofte mere spekulativ end analytisk. Med Bruno Latour og aktør-netværk-teori som teoretisk rygdækning bemærker Felski bl.a., at visse æstetiske udtryksformer fremmer visse former for attachment. Det er en iagttagelse, som med fordel kunne være blevet uddybet. I stedet inddrager Felski sit analysemateriale til at pege på *eksempler* på attachment og attunement. Og det er jo godt med eksempler. Men fælles for alle eksemplerne her er, at de rigtig nok peger på følelsen af at være attached og attuned, men ikke hvordan de konkrete æstetiske udtryksformer i værket kan have foranlediget disse følelser. Når Felski gentagne gange bemærker, at attachment er et resultat af flere spændinger, der er svære at nedfælde – ”hard to clarify or pin down” – ender argumentationen enten ved antagelsen eller et løst koncept om tidens og stemningens fylde. Endnu et eksempel herpå er behandlingen af forfatteren Zadie Smiths essay om at

blive omvendt til at elske Joni Mitchells musik. Gennem læsning af Smiths essay, hvori denne beskriver en pludselig følelse af at blive grebet af, fanget af, Joni Mitchell, peges der på de mulige aktørkonstellationer, som – måske, måske ikke – har været medvirkende til at fremme Smiths stemthed. Men selvom Felski her forsøger at gøre Smiths luftige beskrivelser håndgribelige, forbliver forklaringerne enten i mystikkens eller spekulationernes sfære, hvor metaforerne tager over, og åbenbaringer opstår. Her savner man, paradoksalt nok, en formel redegørelse, der kunne have gjort kategorien mere operationaliserbar, hvilket fra en danskstuderendes synspunkt jo er særligt interessant og ikke mindst væsentligt.

Den teoretiske tåge i første halvdel letter heldigvis i bogens anden del. For når Felski, som her, råder bod på første halvdelens uklarerheder gennem teoretisk stringens og analytisk overskud, er det svært ikke at være *hooked*. Modsat første halvdel bliver attachment-begrebets fluiditet ikke blot belyst i anden del, men både afgrænset og holdt fast i kategorier og betegnelser, som Felski derefter bringer i spil i sine analyser af identifikationens og fortolkningens mange knopskydninger. Attachment-begrebets tredje kategori, identifikation, bliver udlagt med korte, målrettede vandringer i både kognitive, sociologiske og kulturelle studier, der har behandlet identifikationen i kunst og litteratur, med en skærpet sensibilitet for identifikationens forskelle og flugtpunkter. I sine analyser demonstrerer Felski, at identifikationen ingeniende kun er kendetegnet den sentimentalitet, som mange karakteriserer den ved – den er både refleksiv og kritisk. Den kan være betinget af det formelle tilhørsforhold, som en jegfortæller etablerer i en modernistisk roman (*alignment*); den kan være knyttet til troskab til en eller flere karakterer i en tegnefilm (*allegiance*), gen- og anerkendelse af et miljø eller en stemning i et teaterstykke eller et abstrakt maleri (*recognition*) og empati. Der tilbydes således en aktuel afsondring i og udvidelse af identifikationsbegrebet, som håndgribeliggjør det, fravriter det sine sentimentale konnotationer og kvalificerer det akademisk.

I bogens sidste kapitel om fortolkning uddyber Felski den tilgang, hun har udrullet gennem bogen. Modsat den kritiske nærlæsningsstrategi og det litteratursociologiske fugleperspektiv er *Hooked*s tilgang ikke hverken-eller, men både-og – en tilgang, der både er tekst- og kontekstorienteret. Det er med denne insisteren på at betragte litteraturen som et netværk, at følelser og begreber om forbindelser til kunst og litteratur bør bringes i spil i en undervisningssituation. For min egen erfaring som studerende i en brydningstid mellem kritisk distance og følelsesinvesterende engagement fortæller mig, at det er i den konkrete brobygning mellem tekst og kontekst, at ANT-tilgangen resonerer bedst blandt os litteraturspiranter. Denne tekst-kontekst-koalition er hverken kritisk eller sentimental: "[Opinions] must be routed via the text," som der står. Hvad sker der eksempelvis, når de studerende opfordres til at beskrive det værk, de har i hænde, og det, der omgiver dem og værket? En sådan tilgang, som også Felski plæderer for i *Hooked*, fordrer en skærpet opmærksomhed på både tekstens udtryksformer og en kulturanalytisk sensibilitet for de komplekse netværk, som teksten er en del af.

Så ja, det kan være, at vi skal til at snakke om følelser ved det grønne bord, og med *Hooked* har Rita Felski banet vejen for en righoldig diskussion af følelsernes veje og vildveje i humaniora.